

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

בע"ה, אדר א' תשע"ו

חלופות בהערכה בתנ"ך

תוכן

1	פתיחה
2	מרכיבי החלופה
2	מרכיבים:
2	תהליך:
2	הערכה:
3	חלופות הערכה בכיתה י'
3	מרכיבי החלופה
4	תכנון החלופה
5	דוגמאות לחלופות
6	הערכת יחידות ההגבר ל-5 יח"ל
6	מבנה הערכת 5 יח"ל
7	הערכת יחידת "קום והתהלך"
8	דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "ארץ ישראל במחשבת המקרא"
10	דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "דמויות מופת"
14	דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "ארבעה נביאים שנתנבאו באותו פרק"
18	הערכת יחידת 'פרשנות רש"י רמב"ן'

פתיחה

- התפקיד היהודי הגדול אחד ויחיד בעיקרו, אך דרכי הגשמתו רבות ורבגוניות, כריבוי תכונות האדם, וכרבגוניות דרכי חייהם (רש"י הירש).
- לא את השכל של התלמיד בלבד אנו מחפשים עתה, רק את כל התלמיד, את הנפש, רוח ונשמה של הילד הישראלי אנו מחפשים לקשרו בא-להי ישראל (האדמו"ר מפיאסצנה).
- אין צלם א-להים שורה באדם, אלא אם כן חברו בו יחד חכמת הראש וחכמת הלב (הגרי"ד סולובייצ'יק).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

מרכיבי החלופה

מרכיבים:

- א. **עיבוד ידע נלמד** - עיקרה של החלופה מושתת על חומרים שנלמדו בכיתה. התלמיד נדרש לעבד/להציג מחדש בדרך אחרת נושאים שנלמדו בכיתה, ולא ללמוד בעצמו חומרים חדשים.
- ב. **תוספת של חומר שלא נלמד** - ניתן לשלב בחלופה למידה של חומרים חדשים, אולם במידה מוגבלת (באופן דומה לסעיפי ג' בבחינת הבגרות).
- ג. הידע שיעובד בחלופה יהיה לפחות **יחידת לימוד שלמה** (ולא יחידת פסוקים או פרק אחד)
- ד. נשאל לתוצר שפונה **למספר אינטליגנציות** (בדגש על האינטליגנציות היצירתיות).
- ה. **"תורת חיים"** - יש להשתדל לכלול בחלופה ביטוי אישי של התלמיד ביחד לנושא הנלמד, רלוונטיות, השמעת קול אישי וכדומה.
- ו. **תוצר שהוא שלמות העומדת כשלעצמה** - בניגוד לדרך עבודה, בו התלמוד משיב על שאלות, אנו שואפים לחלופה שהיא תוצר שלם העומד בפני עצמו, למשל: מאמר, מכתב, דוח סיור.

תהליך:

- א. לתלמיד תינתן **בחירה** במהלך העבודה.
- ב. החלופה כוללת **מיומנויות חשיבה מסדר גבוה** (למשל – השוואה, הסקה, הכללה, מיון).
- ג. לביצוע החלופה יוקדשו הן שיעורים בכיתה והן זמן בבית.

הערכה:

- א. יש לצרף לחלופה **מחווה** שניתן מראש.
- ב. המשוב לחלופה: **משוב מיידי**, המסביר באופן מפורט ומכוון להתקדמות בלמידה, ולא רק ציון מספרי. יש לשאוף להעריך את החלופה במהלך התהליך על מנת לטייב אותה (הערכה מעצבת) ולא רק בזמן ההגשה (הערכה מסכמת).

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

חלופות הערכה בכיתה י'

מרכיבי החלופה

יחידה א' תוערך בהערכה פנימית בתוך בית הספר. הערכה זו תכלול שני מרכיבים:

1. מבחנים ומבחן מסכם בהיקף של 60%. במסגרת זו התלמיד חוזר ומשנן את מה שנלמד בכיתה, ומעמיק את ההבנה ואת הזכירה.

הערות:

- אנו מציעים ומבקשים לקיים לפחות שתי בחינות במהלך השנה, ובנוסף מבחן מקיף לקראת סיומה של השנה. מבחן זה יקיף את היחידה כולה, זאת בכדי להביא את התלמידים לחזרה ולשינון, וכן כדי להרגיל אותם להתמודדות עם היקפים גדולים יותר כהכנה לבחינות העתידיות.
- נציע לכלול במבחנים שאלות מסוגים שונים: שאלות עיון, שאלות בקיאות ושאלות חתך. יש מקום לשקול גם שילובן של שאלות נוספות, למשל שאלות קול אישי.

דוגמאות לשאלות מסוגים שונים (סביבה סגורה, הכניסה באמצעות סיסמא שתינתן ע"י המדריך המחוזי).

אנו מציעים להגדיר מבנה של בחינה, שיישמר במשך כל השנה. כך נוכל להכיר לתלמידים סוגים שונים של שאלות, ולהביא אותם להתנסות במיומנויות מגוונות.

תכנון מבחן בתנ"ך

סוג השאלות	מספר השאלות בפרק	מספר השאלות עליהן ישיב התלמיד	מספר נקודות לשאלה	סה"כ מספר נקודות לפרק
שאלות עיון				
שאלות בקיאות				
שאלות חתך				
שאלת קול אישי				

הערה: כדאי לעיין בהצעה הבאה למבחן בחומר פתוח, שכולל מטבעו שאלות שפונות פחות לשינון ויותר להבנה. דוגמאות לשאלות למבחן בחומר פתוח (נדרשת סיסמא)

2. שתי חלופות הערכה, בהיקף כולל של 40%, הכוללות התנסות במיומנויות חשיבה מסדר גבוה (למשל השוואה, הכללה) וכן התייחסות לממדים נוספים של הלמידה, כגון הקשר רחב והקשר אישי.

הערות:

- אנו מציעים לקיים במהלך השנה לפחות שתי חלופות (אחת בתורה ואחת בנביא) ועד ארבע חלופות (מספר החלופות- ביחס הפוך להיקפן. ככל שהחלופות רחבות ומקיפות יותר, כך מספרן קטן יותר).
- יש לקיים חלופות הן בתורה והן בנביא.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 מינהל החינוך הדתי
 הפיקוח על הוראת התנ"ך

תכנון החלופה

דוגמא לתכנון יחידה א' - תורה

נושא	דרך הערכה	היקף הערכה	חלופה שנבחרה	משקל
ט-יב	מבחן			10%
חטא המרגלים	חלופה	2 שיעורים	מיפוי	20%
טו - יט	מבחן			15%
מי מריבה	חלופה	4 שיעורים	כתיבה	20%
כא- כז, לב	מבחן			10%
מבחן מסכם	מבחן			25%
סה"כ מבחנים				60%
סה"כ חלופות				40%

דוגמא לתכנון יחידה א' - נביא

נושא	דרך הערכה	היקף הערכה	חלופה שנבחרה	משקל
תחילת מלכות דוד	חלופה	2 שיעורים	סיור וירטואלי ודוח סיור	20%
מרד אבשלום	מבחן			20%
בחירת שלמה	מבחן			20%
אליהו הנביא	חלופה	4 שיעורים	כתיבה	20%
מבחני בקיאות				20%
סה"כ מבחנים				60%
סה"כ חלופות				40%

קישור לסרטון הדרכה על תכנון שנתי המשלב חלופות הערכה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 מינהל החינוך הדתי
 הפיקוח על הוראת התנ"ך

דוגמאות לחלופות

<u>דוגמא מצומצמת-</u>	<u>דוגמא נוספת:</u>	<u>דוגמא למשימת</u>	<u>סרטון הדרכה-</u>	כתיבה
<u>כתיבה בעקבות</u>	<u>אולפנת "למרחב",</u>	<u>כתיבה לאחור רחבה,</u>	<u>שימוש נכון</u>	לאחור
<u>דוד המלך,</u>	<u>פתח תקוה</u>	<u>אולפנת צביה עפולה</u>	<u>ב"כתיבה לאחור".</u>	על דמות
<u>אולפנה סגולה</u>				
	<u>כתיבת מאמר</u>	<u>דוגמא מפורטת</u>		כתיבת
	<u>משווה, אמי"ת</u>	<u>לכתיבת מאמר,</u>		מאמר
	<u>תורני-מדעי כפר</u>	<u>מדרשית אמי"ת קמה</u>		
	<u>בתיא</u>	<u>ירוחם</u>		
	<u>דוגמא למיפוי</u>	<u>דוגמא למיפוי רחב-</u>	<u>סרטון הדרכה- מהו</u>	מיפוי
	<u>מצומצם: מיפוי</u>	<u>מיפוי נושאים בחומש</u>	<u>מיפוי? כיצד הוא</u>	
	<u>בנושא ירושלים,</u>	<u>במדבר, פלך ירושלים</u>	<u>מבוצע?</u>	
	<u>אולפנה "סגולה"</u>	<u>ופלך זכרון</u>		
<u>תערוכה/תוצר</u>	<u>תערוכה על מנהיגות</u>	<u>דוגמא לתערוכה</u>	<u>סרטון הדרכה-</u>	תערוכה
<u>יצירתי- אמונה</u>	<u>בספרי במדבר</u>	<u>על פרקי אליהו</u>	<u>הוראה חלופית,</u>	
<u>ובטחון בה' בחיי</u>	<u>ושמואל, בית</u>		<u>תערוכה</u>	
<u>דוד המלך, ולפנת</u>	<u>שולמית ירושלים</u>			
<u>אמי"ת גבעת</u>				
<u>שמואל</u>				
		<u>העברת שיעור על</u>		העברת
		<u>פרקי מלכות שלמה-</u>		שיעור
		<u>מדרשית אמי"ת-קמה</u>		
		<u>ירוחם</u>		
		<u>פרקי אליהו- סיור</u>	<u>מקומו של הסיור</u>	סיור
		<u>והצגה</u>	<u>בהוראה (מתוך</u>	לימודי
			<u>יחידת "קום</u>	
			<u>והתהלך")</u>	

חלופות הערכה לתלמידים עולים

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

הערכת יחידות ההגבר ל-5 יח"ל

מבנה הערכת 5 יח"ל

החל משנה"ל תשע"ו תוערכנה יחידות ההגבר בהערכה פנימית בתוך בית הספר. הערכה זו תכלול שני מרכיבים:

1. **מבחן מסכם בהיקף של 50%**. במסגרת זו התלמיד חוזר ומשנן את מה שנלמד בכיתה, ומעמיק את ההבנה ואת הזכירה (כאן יש מקום לכלול גם בחנים ודרכי הערכה נוספות שדומות באופיין לבחינה).
2. **שתי חלופות הערכה, בהיקף כולל של 50%**¹. הכוללות התנסות במיומנויות חשיבה מסדר גבוה (למשל השוואה, הכללה) וכן התייחסות לממדים נוספים של הלמידה, כגון הקשר רחב והקשר אישי.

הערות:

- בנספחים המצורפים תוכלו למצוא דוגמאות לחלופות לכל אחת מיחידות ההגבר. תוכלו לעשות שימוש בדוגמאות, ולצקת לתוכן את התכנים הספציפיים המתאימים לכם ולתלמידים.
- מורה המעוניין לחרוג מן המבנה המתואר כאן (מבחן+2 חלופות) יוכל לעשות זאת בהתייעצות עם המנחה הבית ספרי ובאישורו.

להלן דוגמאות לחלופות הערכה לכל אחת ואחת מחמשת יחידות ההגבר.

¹ ההיקף הכולל של חלופות ההערכה הוא 50%, והחלוקה ביניהן תלויה בהיקף החלופות ונתונה לשיקול דעתו של המורה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

הערכת יחידת "קום והתהלך"

הנחיות המפורטות להוראת התוכנית- באתר "ללמוד וללמד"

מבנה ההערכה :

הערכת יחידת "קום והתהלך" תורכב משלושה פרטי הערכה :

1. מבחן על החומר התיאורטי – 40%.

לפניכם קישור לדוגמאות לשאלות (סביבה סגורה, הכניסה באמצעות סיסמא שתינתן ע"י המדריך המחוזי).

2. במסגרת היחידה מתקיימים שני סיורים, משקלו של כל דוח סיור הוא 15% -סה"כ 30%².

קישורים מלווים :

- מסמך המדגים חלופות הערכה במהלך סיור לימודי
- הצעות לסיורים, שיעור מקדים, מבנה של דוח סיור
- סיורים- הצעות מורים.

3. משימה קבוצתית או אישית – 30%.

בין האפשרויות למשימה קבוצתית או אישית :

- הצגה בשטח
- משפט
- עיתון
- משחק
- דף מקורות
- כתיבת חקר

דוגמאות לחלופות הערכה שבוצעו ע"י מורים בתשע"ד-ה

² אחד הדו"חות יכול להיות מוחלף במשימה מקבילה, כגון דף למטייל באתר או הדרכה בשטח, בתנאי שהללו יהיו מוגדרים ומפורטים בהתאם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "ארץ ישראל במחשבת המקרא".

הערכת היחידה תורכב ממבחן (50%), ומשתי חלופות שמשקלן הכולל 50%.
לפניכם קישור לדוגמאות לשאלות לבחינה (סביבה סגורה, הכניסה באמצעות סיסמא שתיתנו ע"י המדריך המחוזי).

דוגמאות לחלופות

דוגמא ראשונה: לימוד מאמר תורני

במסגרת זו התלמידים יקראו מאמר תורני ע"פ בחירת המורה, שיש לו זיקה ברורה למקורות שנלמדו ביחידה או לשאלות בהן עסקה היחידה. התלמידים יענו על שאלות משתי סוגים: שאלות שמטרתן העמקת ההבנה של המאמר, ושאלות על הקשרים שבין המאמר לבין הנושאים שנלמדו ביחידה.
באתר "ללמוד וללמד" מובאת דוגמא למאמר אחד, וכן לשאלות המלוות את הלמידה.

דוגמא שנייה: ארגון ידע באמצעות טקסט נוסף

נביא כאן שתי וריאציות דומות: בשתייהן נבחרים קטעים נוספים, קצרים יחסית, שלא נלמדו, ונעשית עבודה של מציאת הקשרים והשוואה מול מקורות שנלמדו ביחידה.

וריאציה א': שיר האמונה

לפניכם שירו של הרב קוק, הדגישו את השורות המביאות לידי ביטוי נושאים ורעיונות שלמדנו ביחידת "ארץ ישראל במחשבת התנ"ך" (3 שורות לפחות).
הסבירו את המשמעות ואת החשיבות של ארץ ישראל העולה מכל אחת מהשורות שבחרתם.
בססו את דבריכם על מקורות שלמדנו מתוך התנ"ך, ועל מקורות נוספים בהם עסקנו בלימוד היחידה (לפחות שישה מקורות). הסבירו את הציטוט מן המקור, ואת הרלוונטיות שלו לעניין.

שיר האמונה [לעד חיה בלבבנו]

משיירו הנודעים של הרב אברהם יצחק הכהן קוק. נכתב בלונדון בשנים תרע"ז-תרע"ח.

לעד חיה בלבבנו	שמה נעמוד לגורלנו	שמה נעבוד אלהינו	תורת חיים חמדתנו
האמונה הנאמנה	אב המון קנה	בחדווה בגילה וברננה	מפי עליון נתנה
לשוב אל ארץ קדשנו	שמה נחיה את חיינו	שמה נעלה לרגלינו	נצח היא נחלתנו
עיר בה דוד חנה	חיי עדת מי מנה	שלוש פעמים בשנה	ממדבר מתנה.

מחווה

ביצוע מיטבי	ביצוע חלקי	ביצוע התחלתי	ניקוד בפועל
נבחרו שלוש שורות שונות, המבטאות רעיונות שונים 12-15	נבחרו שתי שורות, או: נבחרו שלוש שורות, אולם הן לא מבטאות רעיונות שונים 5-11	נבחרה שורה אחת 0-4	
הוסברה חשיבות/משמעות ארץ ישראל העולה מתוך השיר. ההסבר מובן ומקיף. 12-15	הוסברה חשיבות ארץ ישראל, ההסבר נכון אך מצומצם 5-11	לא נכתב הסבר, או: ההסבר לא מתאים לתוכן השיר 0-4	
ההסבר מבוסס על מקורות, הן מתוך התנ"ך והן מקור נוסף.	ההסבר מבוסס על מקור אחד בלבד - מן התנ"ך או מקור אחר	לא הובאו מקורות, או: המקורות לא מתאימים	

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

	0-3	4-6	המקורות מתאימים לעניין. 7-10	
שורה שניה 25	לא נכתב הסבר, או: ההסבר לא מתאים לתוכן השיר 0-4	הוסברה חשיבות ארץ ישראל, ההסבר נכון אך מצומצם 5-11	הוסברה חשיבות/משמעות ארץ ישראל העולה מתוך השיר. ההסבר מובן ומקיף. 12-15	
	לא הובאו מקורות, או: המקורות לא מתאימים 0-3	ההסבר מבוסס על מקור אחד בלבד- מן התנך או מקור אחר 4-6	ההסבר מבוסס על מקורות, הן מתוך התנך והן מקור נוסף. המקורות מתאימים לעניין. 7-10	
שורה שלישית 25	לא נכתב הסבר, או: ההסבר לא מתאים לתוכן השיר 0-4	הוסברה חשיבות ארץ ישראל, ההסבר נכון אך מצומצם 5-11	הוסברה חשיבות/משמעות ארץ ישראל העולה מתוך השיר. ההסבר מובן ומקיף. 12-15	
	לא הובאו מקורות, או: המקורות לא מתאימים 0-3	ההסבר מבוסס על מקור אחד בלבד- מן התנך או מקור אחר 4-6	ההסבר מבוסס על מקורות, הן מתוך התנך והן מקור נוסף. המקורות מתאימים לעניין. 7-10	
אסטיקה 5	אופן ההגשה לא מכובד 0-1	העבודה לא מוקלדת, או: כוללת שגיאות רבות 2-3	העבודה הוקלדה, הוגשה באופן מכובד ומסודר. נעשתה הגהה. 4- 5	
עמידה בזמנים 5	המשימה הוגשה באיחור של מעל יומיים 0-1	המשימה הוגשה באיחור של עד יומיים 2-3	המשימה הוגשה בזמן 4-5	

וריאציה ב'

[המורה יבחר לפחות שישה ועד עשרה מתוך "קטעי ההעשרה" המופיעים בחוברת למורה].

המשימה לתלמידים:

- א. בחרו חמישה מתוך ששת הקטעים הבאים (כאן יופיעו הקטעים שבחר המורה).
- ב. כתבו: מיהו הכותב? מתי ואיפה חי? כתבו כמה פרטים המייחדים אותו (נסיבות חיים, אירועים משמעותיים שחווה). אם נסיבות חייו עשויות להסביר או להעמיק הבנה של דברים שכתב- ציינו זאת.
- ג. לגבי כל אחד מהקטעים, הציעו לפחות שני מקורות שלמדנו בכיתה, שמתקשרים אליו (מציגים רעיון דומה, מבססים אותו, משלימים לו, מנוגדים לו). הסבירו היטב את הקשר, בססו דברכם באמצעות ציטוטים מתאימים. בחרו קטע אחד- מתוך מה שלמדנו בכיתה או מן הקטעים הנוספים, שמשמעותי עבורכם. הסבירו את הקטע, וכתבו מה הוא הוסיף לכם, או במה הוא משמעותי.

דוגמא שלישית: משימת מיפוי

המורה יציע חמישה צירים רלוונטיים לתכני היחידה, למשל:

- גלות ----- גאולה
- פנים ----- חוץ
- זכות ----- חובה
- אמצעי ----- מטרה
- עבר ----- הווה ----- עתיד

על התלמיד:

1. לבחור שלושה צירים, להציג כל אחד מהם על דף נפרד.
2. לצרף לכל ציר לפחות ארבעה ציטוטים מתאימים מתוך היחידה, למקם את הציטוטים על הציר באופן שמתאים לציר.

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

3. לכתוב אמירה/תובנה/שאלה העולה מן הציטוטים שהובאו
(למשל: לפי המקורות המובאים כאן, לגלות יש תפקיד הכרחי בדרך לגאולה).

סרטון המדגים משימת מיפוי

דוגמא- משימת מיפוי בחומש במדבר, פלך ירושלים וזיכרון יעקב.

דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "דמויות מופת"

דוגמא ראשונה: כתיבת מאמר

למה דווקא מאמר?

הכתיבה היא משימת מאתגרת עבור התלמידים בכל הרמות. כדי לכתוב מאמר תלמיד נדרש ראשית להכיר את התכנים, לבחור מתוכם את הדרוש לו, לעבד אותם לרעיון מוגדר ומאורגן שאותו הוא רוצה לבטא, לנסח באופן בהיר, להשתמש באוצר מילים מתאים ובלשון תקינה. בשונה מדיבור, הכתיבה היא מוקפדת. מאידך, לא בחרנו בכתיבת עבודה, זאת משום ההיקף הגדול המקשה על ביצוע משימה כזו במסגרת של כיתה שלמה. לכן הגדרנו היקף מוגבל של כ-2 עמודים.

תוכן המאמר

מטרת המאמר היא להביא את התלמידים להתבוננות נוספת בתכנים שנלמדו, שיש בה גם מתן ביטוי לקול אישי. כדי להשיג מטרת אלו, נציע לכתוב מאמר שמייצר "מבט על" על הדמויות שנלמדו, ולחילופין- מחבר בין הדמויות שנלמדו (או חלקן) לבין דמות שנלמדה במסגרת אחרת.

דוגמא ראשונה לכתיבת מאמר:

עליכם לבחור אחד הנושאים הבאים, ולחילופין- להציע נושא נוסף:

מסירות	בינה	עבודת ה'
אקטיביות/פאסיביות	האני והכלל	ביטחון
יוזמה	נתינה	צמיחה אישית

שלבי העבודה:

1. איסוף של שלשה מקורות (פרקים, אירועים, דמויות) לפחות מתוך מה שלמדנו ביחידת "דמויות מופת", בהם יש התייחסות לנושא שבחרתם, לפחות באחד מהם יש קונפליקט שקשור בנושא.
2. פיתוח של כל אחד מן המקורות:
 - באיזה אופן הנושא בא לידי ביטוי?
 - באילו פסוקים עלינו להתמקד? אילו מדרשים/פרשנים עלינו להביא?
3. פיתוח של טענה או שאלה העולה מסך כל המקורות שבחרתם: חשיבה על הטענה לעומקה, על המורכבות שיש בה, על צדדים שונים שלה.
4. כתיבה:
 - הצגה ותיאור של כל אחד מן המקורות שבחרתם לכלול במאמר.
 - באיזה אופן הטענה/השאלה שלכן באה לידי ביטוי?
 - אם יש קונפליקט שקשור בנושא - עליכם להסביר את הקונפליקט ואת השיקולים השונים.

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

- ציטוטים של פסוקים ופרשנים במקומות המתאימים והפניה בהערות שוליים.
- כתיבה של פתיחה ושל סיכום. הפתיחה מציגה את הטענה/השאלה ומסבירה אותה, הסיכום- מתייחס בהכללה למה שעלה מן המקורות השונים, מסכם את ההבנה שלכם, וכולל גם "קול אישי"- אמירה שלכם שקשורה במה שכתבתם: מחשבה, משהו שהתחדש לכם, שאלה שנשאתם איתה...

5. הגהה.

6. הגשה לבדיקה ראשונה- מעצבת,

7. שיפור בעקבות הבדיקה המעצבת

8. הגשה לבדיקה נוספת- מסכמת.

דוגמא שניה לכתיבת מאמר:

עליכם לכתוב מאמר המשווה בין דמות שלמדנו ביחידת דמויות מופת, לבין דמות תנ"כית אחרת- כזו שלמדנו עליה או כזו שמוכרת לכם בדרך אחרת. שלבי העבודה:

1. בחרו אחת משלוש הדמויות בה תרצו להתמקד: אסתר, גדעון או אלישע. חשבו על דמות תנ"כית נוספת, בעלת מאפיינים דומים לדמות שבחרתם (סיפור חיים דומה, מידות דומות וכדומה). כתבו לפחות שלושה מאפיינים המשותפים לשתי הדמויות.
2. התבוננו שוב בשלושת המאפיינים המשותפים, וחדדו במה מתייחדת כל דמות, למשל: שתי הדמויות דומות בכך שהן דמות יהודית מבודדת בתוך סביבה נוכרית, אבל _____ התמודד גם עם _____, בעוד _____ לא נאלץ לעמוד בהתמודדות כזו.
3. כעת יש בידכם שלד של מאמר, ועליכם לפתח אותו לכדי כתיבה נרחבת יותר. הסבירו את מה שכתבתם באופן מפורט יותר, הוסיפו דוגמאות, ציטוטים פסוקים, מדרשים ופירושים. הוסיפו הפניות באמצעות הערות שוליים.
4. כתיבה של פתיחה ושל סיכום. הפתיחה מציגה את שתי הדמויות בכלליות, הסיכום- מתייחס בהכללה למה שעלה מן המאפיינים השונים: מה נוכל לומר "בגדול" על ההשוואה בין שתי הדמויות? מה מייחד כל שמות לעומת רעותה? הסיכום כולל גם "קול אישי"- אמירה שלכם שקשורה במה שכתבתם: מחשבה, משהו שהתחדש לכם, שאלה שנשאתם איתה...

5. הגהה.

6. הגשה לבדיקה ראשונה- מעצבת,

7. שיפור בעקבות הבדיקה המעצבת

8. הגשה לבדיקה נוספת- מסכמת.

דוגמא שניה: תערוכה קבוצתית

כאן נשים את הדגש דווקא על התוצר הקבוצתי, ונחשוב באיזה אופן הכיתה כולה מביאה לתוצאה שהיא "גדולה מסך חלקיה".

למה דווקא תערוכה?

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

תערוכה שמסכמת תהליך של למידה מאפשרת להשיג מספר מטרות: ברמה הפדגוגית, התערוכה עשויה להעמיק את הלמידה, וגם לאפשר לתלמידים לפגוש את ההקשר הרחב של הנושא. אולם מעבר לכך, התערוכה מאפשרת להביא לידי ביטוי יצירתיות, ולהתנסות בתהליך של עבודת צוות.

לצפייה בסרטון קצר על תערוכה

(הסרטון מדגים תערוכה, ומתייחס במיוחד להבנייה של התהליך).

תכנים אפשריים

אנו מציעים לבחור ערך אחד שעולה מתוך הלמידה, וליצור תערוכה שעוסקת באותו ערך ובהופעות נוספות שלו בתנ"ך. התלמידים יתבקשו לבחור אירוע או דמות תנ"כית שמביאים לידי ביטוי את אותו ערך, לנסח לימוד או תובנה, ולהציג דגם או פוסטר המביאים לידי ביטוי משהו מתוך מה שלמדו. אל המיצג/הפוסטר יתלווה נספח כתוב, המסכם את הלמידה ומסביר את התוצר. דוגמאות לנושאים: מנהיגות, ניסיונות.

אפשרות נוספת היא לבחור נושא משמעותי בתוך הלמידה, לאו דווקא ערך, ולהציג ביטויים נוספים שלו בתנ"ך. דוגמאות לנושאים: אותות (בפרקי גדעון), תגובה למצבי משבר.

דוגמא שלישית: ראיון

ההצעה השלישית היא לסכם את הלמידה באמצעות ראיון עם דמות ממשית בת זמננו.

למה דווקא ראיון?

הראיון מאפשר לנו להוציא את היחידה אל מחוץ לגבולות הכיתה, להעמיק את החיבור אל החיים, ולהביא לחשיבה נוספת על ערכים שנלמדו.

כדי ליצור משימה שהיא משמעותית מבחינת הלמידה, עלינו ליצור תנועה בת שלושה שלבים: ראשית, למידה מסודרת של התכנים בתנ"ך. בשלב השני, "נצא מן הכיתה": נתכנן את הראיון ונבצע אותו. נקפיד לבצע גם שלב שלישי, שהוא למעשה חזרה אל הכיתה: ננתח את הראיון תוך השוואה בינו לבין התכנים שנלמדו בתנ"ך. בדרך הזו הראיון, מעבר למטרתו החינוכית, מהווה גם אמצעי להעמקה של הלמידה.

תכני הראיון

ננחה את התלמידים לראיין דמות שיש נקודת דמיון משמעותית בינה לבין לפחות אחת הדמויות שנלמדו. הראיון יעסוק באותה נקודת דמיון. ההשוואה המלווה את הראיון תחדד את הדמיון ואת השוני בין הדמות התנ"כית לבין הדמות בת זמננו.

דוגמא ראשונה לראיון

ראיון על דמותו של גדעון כשופט- המשימה בוצעה בתיכון בקיבוץ יבנה.

להנחיה, למחווה ולצפייה בתוצר.

דוגמא שניה לראיון

חלק ראשון

גדעון, אלישע ואסתר ראויים שלושם להיקרא "מצילים". מעשה ההצלה של גדעון ושל אסתר פרוש על פני מספר פרקים, ואילו לגבי אלישע תארנו מספר אירועים בהם הוא מציל אדם, קבוצה או עם.

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

- א. לגבי כל אחד מהם, השיבו על השאלות הבאות:
1. מהו מעשה ההצלה? (לגבי אלישע, בחרו אחד מן הסיפורים שלמדנו)
 2. מה הניע את המציל לבצע את המעשה (מה או מי השפיע עליו?)
 3. מהם הסיכונים או הקשיים שהתלוו למעשה?
 4. האם נכון לומר שהחלטה להציל התקבלה במצב של חוסר ברירה?
 5. האם התלוותה למעשה תוכנית מדוקדקת?
 6. האם המעשה שינה גם את המציל?
- ב. כתבו שתי שאלות משמעותיות (שאינן טכניות, כמו: מתי זה קרה? איפה זה קרה?) נוספות והשיבו עליהן. חשבו על שאלות שנוכל לשאול את כל שלוש הדמויות.

הנחיה: כתבו תשובות רחבות. לפחות בארבע תשובות התבססו על פסוקים, ולפחות בשתי תשובות צטטו פירוש או מדרש מתאימים.

חלק שני - ריאיון

בחלק זה נצא מן הכיתה...

עליכם לחשוב על אדם שאתם מכירים, שראוי להיקרא גם הוא "מציל".
תאמו פגישה מסודרת, וקיימו איתו ריאיון. במהלך הריאיון הפנו אליו חלק ניכר מן השאלות ששאלנו בחלק הראשון. חשבו על שאלות נוספות.

מטרתכם בריאיון היא כפולה:

1. ללמוד על סיפור ההצלה שלו
2. למצוא זיקות וקשרים לדמויות שלמדנו, למצוא נקודות דמיון או שוני בין הסיפור האישי שלו לבין דמויות המופת.

הגישו לבדיקה:

- את התשובות לחלק הראשון
 - את הריאיון
 - נספח שלכם, ובו תתארו את הזיקות בין הסיפור האישי לבין מעשה ההצלה של גדעון, אסתר או אלישע.
- התייחסו לפחות לחמש נקודות של דמיון, שוני, השפעה.
- היקף הנספח: כעמוד פוליו.
- פסקה נוספת: מה נגע בכם? מה יישאר בכם מן המשימה הזו?

בהצלחה

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

דוגמאות לחלופות הערכה ליחידת "ארבעה נביאים שנתנבאו באותו פרק"

דוגמא ראשונה

כתיבה של מאמר קצר (כ-2 עמודים) על נושא שהוא "נושא חתך" בנבואה, למשל אחד הנושאים הבאים:

- מעשים סמליים ופשרם
- ההשתקפות של הרקע ההיסטורי בתוך דברי הנבואה
- גלות וחורבן- כיצד הם מתוארים? מה מביא לחורבן?
- דימויים לגאולה ולתקומה
- בין נביא למלך
- משלים נבואיים
- רעיון "השארית" בנבואה
- דימויים לקשר בין הקב"ה לבין עם ישראל בנבואה
- "שובו אלי ואשובה עליכם"- רעיון התשובה בנבואה
- היחס לנביא.

מבנה המאמר:

- **פתיחה** המציגה ומסבירה את הנושא.
- **גוף המאמר**: בחלק זה על התלמיד להביא שתי דוגמאות להופעות של הנושא בפרקי הנבואה שנלמדו, ודוגמא אחת להופעה שלו בפרקים שלא נלמדו (עלינו לחשוב איך יוכל להגיע למקורות הנוספים- בעזרת המורה? באמצעות ספרי עזר או מאמר?). נכוון את התלמיד לנסות למצוא דוגמאות שהן רחבות, מעניינות ומציגות פנים שונים של הנושא. מובאות:
- ננחה את התלמיד לבסס דבריו בפסוקים (בשלושה פסוקים לפחות), להסתייע במדרשים או בפרשנים (שלושה מקורות לפחות), וכן לעשות שימוש במקור נוסף (מאמר, אתר או ספר).
- יש לציין מקור מדוייק לכל אחד מן המובאות (ציטוטים) שבמאמר.
- **סיכום**: מה מלמדות הדוגמאות על ביטוי של הנושא בנבואה? כאן יתבקש התלמיד להשוות בין הדוגמאות, לחלק ביניהן, לכתוב אמירה המכלילה את שלושתן, וכדומה. כמו כן, ננחה את התלמיד לכתוב מספר שורות המבטאות את הנגיעה האישית שלו לנושא: החיבור לחיים שלנו היום, מה למד מאחת מן הנבואות וכדומה.

דוגמא למחווון למשימת כתיבה

תבחין	ניקוד אפשרי	רמת ביצוע מתקדמת	רמת ביצוע חלקית	רמת ביצוע התחלתית	ניקוד בפועל
פתיחה	5	נכתבה פתיחה, שיש בה הצגה ברורה של הנושא 4-5	נכתבה פתיחה, אך הנושא מוסבר/מוצג בה באופן חלקי 2-3	לא נכתבה פתיחה, מצומצמת מאד 0-1	
גוף המאמר	30	המאמר כולל שלוש דוגמאות מתאימות לנושא. הדוגמאות מגוונות, ומציגות פנים שונים של	המאמר כולל שלוש דוגמאות, אך אחת מהן לא מתאימה לנושא. או:	המאמר שולל דוגמאות שאינן מתאימות, או דוגמא	

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

	אחת בלבד. 0-10	המאמר כולל שתי דוגמאות. או: הדוגמאות דומות זו לזו, ולא מעשירות את הנושא. 11-20	הנושא 21-30		
	הובאו מובאות מעטות או שגויות. 0-5	המאמר כולל חלק מהמובאות, או: חלק מהמובאות לא מתאימות, או: חסרים מקורות. 6-10	המאמר כולל מובאות (ציטוטים) מהפסוקים והפרשנות לפי הנדרש. המובאות מתאימות. נכתבו מקורות מדוייקים. 11-15	15	
	לא נכתב סיכום. 0-2	נכתב סיכום, הסיכום לא מתייחס לגוף המאמר או מתייחס באופן חלקי. 3-7	נכתב סיכום שיש בו התייחסות לדוגמאות. 8-10	10	סיכום
	הסיכום לא כולל אמירה אישית. 0-2	הסיכום כולל אמירה אישית, אולם היא מנותקת מן המאמר. 3-7	הסיכום כולל אמירה אישית מעניינת ומשמעותית, הנובעת מהכתוב במאמר. 8-10	10	
	שיבושי הלשון רבים. 0-5	נעשה שימוש בשפת-יום, אוצר המילים מצומצם. קיימים שיבושי לשון. 6-10	המשפטים תקינים תחבירית. נעשה שימוש בסימני פיסוק. המשלב הלשוני מתאים, אוצר המילים מגוון. מילות הקישור מתאימות. 11-15	15	שפה ותקינות לשונית
	שגיאות כתיב רבות 0-1	יש שגיאות כתיב מעטות 2-3	נעשתה הגהה, אין שגיאות כתיב. 4-5	5	הגהה
	המאמר הוגש לבדיקה פעם אחת. 0-2	המאמר הוגש לבדיקה פעמיים, בד"כ לפי לוח הזמנים. 3-7	המאמר הוגש לבדיקה שלוש פעמים ע"פ לוח הזמנים המתוכנן: הוגשו ראשי פרקים, המאמר הוגש לבדיקה ראשונית, ולאחר מכן להערכה מסכמת. 8-10	10	הערכת התהליך
	סה"כ				

דוגמא שניה

בחירה של נושא חתך המשותף לפחות לשניים מהנביאים שנלמדו ביחידה. יש לבחור נושא שהוא רחב, כלומר שיש לו מספר ביטויים והתייחסויות. (נוכל כמובן גם להרחיב את המשימה ולכלול בה פרקים שלא נלמדו או נביאים שלא נלמדו). על התלמיד להציג את הנושא באופן גרפי (באמצעות פוסטר ממוחשב או בדרך אחרת). על גבי הגיליון/הפוסטר יש להציג:

- את כותרת/הנושא הנבחר,
- את העמדה או האמירה של כל אחד מהנביאים לגבי נושא זה, באמצעות ציטוט מילים מתאימות מתוך הפסוקים, תוך שימוש באמצעים גרפיים: צבעים, סוגי גופן, גודל גופן.
- יש לתת ביטוי ליחס שבין העמדות השונות, באמצעות סימנים גרפיים, כגון חיצים.
- אל המיפוי יש לצרף נספח כתוב, ובו הסבר לאופן בו הוצגו הדברים.

תבחין	ניקוד אפשרי	רמת ביצוע מתקדמת	רמת ביצוע חלקית	רמת ביצוע התחלתית	ניקוד בפועל
	5	הנושא הוצג בפוסטר באופן מרכזי וברור 5	הנושא הוצג, אולם באופן שאינו מרכזי מספיק. 2-4	לא ברור מהפוסטר מהו הנושא בו הוא עוסק. 0-1	
	20	הפוסטר כולל לפחות שישה ציטוטים, לפחות מתוך דברי שני נביאים שונים. נבחרו ציטוטים מרכזיים. הציטוטים	הפוסטר כולל שלושה עד חמישה ציטוטים, או: שישה ציטוטים מאותו	הפוסטר כולל פחות משלושה ציטוטים, לא צוינו מקורות.	

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

	0-5	נביא. או: נבחרו ציטוטים שאינם מרכזיים. צויין מקור לא מדוייק. 6-15	מדוייקים, וצויין מקור. 16-20	
	לא ניתן ביטוי גרפי ליחס שבין הציטוטים. 0-5	ניתן ביטוי גרפי לייחס בין הציטוטים, הביטוי הגרפי חלקי או שגוי. 6-15	ניתן ביטוי גרפי לייחס בין הציטוטים (למשל: סיבה ותוצאה, ניגוד, הוספה, ברירה, ביאור ופירוט, זמן). נעשה שימוש בסימנים גרפיים (כגון חיצים), וכן בצבעים המבהירים את היחס בין הציטוטים. מתוך התיאור הגרפי ניכרת הבנה מעמיקה של הציטוטים ושל הקשרים ביניהם. 16-20	20
	הפוסטר אינו נעים לעין. 0-2	הפוסטר אסטטי במידה בינונית 3-6	הפוסטר אסטטי ונעים לעין. 7-10	10
	לא הוגש נספח, או: הנספח לוקה בחסר במידה רבה. 0-10	הוגש נספח, הנספח מתייחס לחלק מהבחירות שנעשו בפוסטר. או: הכתיבה תמציתית וחלקית. 30-11	הוגש נספח המסביר את הבחירות שנעשו בפוסטר: הציטוטים מתוך הנבואות, הסימנים הגרפיים ומשמעותם, הצבעים השונים. הנספח מקיף ומובן. 31-40	40
	הפוסטר הוגש באיחור של שלושה ימים ומעלה. 0-1	הפוסטר הוגש באיחור של עד יומיים 2-4	הפוסטר הוגש בזמן. 5	5
	סה"כ			

דוגמאות למיפוי בחומש במדבר, שבוצע בבתי הספר של "פלך" בירושלים ובזכרון יעקב
 (המשימה המלאה - באתר "ללמוד וללמד", בלשונית "חלופות הערכה".)

דוגמא שלישית

כתיבה של דיאלוג (כ-5 דקות), המפגיש לפחות שני בני נביאים או אנשים שהכירו את הנביאים (לא בהכרח בני תקופה אחת).

בני הנביאים משוחחים על נושא המשותף להם, ומתייחסים לשאלה או דילמה בה התחבטו אנשי תקופתם. בדברי כל אחד מהם משתקפות נבואות שנלמדו בכיתה. כדאי לחשוב על נושא שבו כל אחד מהם מבטא זווית או עמדה ייחודית לו. לדיאלוג יש לצרף הערות שוליים, שהן ביסוס של דברי הנביאים באמצעות פסוקים או מדרשים/פירושים. על הדיאלוג לכלול לפחות עשר הערות שוליים.

הערה: אפשרות זו עשויה להתאים לבתי ספר שיש בהם מורה לדרמה, שאפשר לשתף אותו בתהליך הכתיבה, הן בהצגת המשימה והן במשוב ראשוני על הכתיבה. המטרה היא לעשות שימוש בניסיונו המקצועי בכדי לטייב ולהעמיק את הכתיבה.

דוגמא רביעית

לימוד שלוש יחידות נבואיות בע"פ, והצגתם בפני הכיתה/בפני בוחן באופן המביא לידי ביטוי את מלוא עוצמתם ומשמעותם - כדוגמת מונולוג תיאטרלי. (הכוונה היא לדמות את המעמד שבו הנביא עומד לפני קהלו ואומר את דברו. המעמד הזה רחוק מהתלמידים, והנבואה נתפסת בעיניהם כטקסט כתוב, שמאבד משום כך חלק מהעוצמה שלו).

על התלמיד להגיש נספח לפי ביצוע המשימה. הנספח יסביר את הנבואות, ואת הבחירות שנעשו בדרך הביטוי שלהן בע"פ: חלקי הנבואה, מהי דרך הביטוי שנבחרה לכל חלק, ביטויים מרכזיים שהודגשו וכדומה. (במחווון המצורף ניתן משקל גדול לנספח, זאת משום שהנספח מבטא את העיון המעמיק בנבואה, ומשום שעבודה משמעותית על הנספח מהווה בסיס לשלב הבא).

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

הערה: גם באפשרות זו נציע להיעזר במורה לדרמה: המורה לתנ"ך יסייע לתלמידים בהבנת הנבואה, ובבחירת הפסוקים שנכון להדגיש. ואילו המורה לדרמה יוכל לסייע בתרגום של התכנים לשפת ההבעה בע"פ.

דוגמא למחווון

תבחין	ניקוד אפשרי	רמת ביצוע מתקדמת	רמת ביצוע חלקית	רמת ביצוע התחלתית	ניקוד בפועל
נספח	40	הוגש נספח, הנספח מפורט ומתייחס לכל השאלות. 31-40	הוגש נספח, הנספח משיב לחלק מהשאלות או משיב לכל השאלות באופן לא מפורט. 15-30	לא הוגש נספח, או הנספח חלקי ואינו מספק 0-14	
רהיטות ובהירות	15	הנבואה הוצגה בע"פ, ללא טעויות וללא דילוג על פסוקים. 11-15	הנבואה הוצגה בע"פ, עם עצירות/טעויות מעטות 6-10	הנבואה הוצגה בע"פ, עם עצירות/טעויות רבות 0-5	
	15	הנבואה הוצגה באופן רהוט וברור, ללא טעויות הגיה. 11-15	הנבואה הוצגה באופן ברור. במספר פסוקים היו טעויות בהגייה 6-10	היו טעויות רבות יחסית בהגיית הפסוקים. 0-5	
הבעה	20	הנבואה חולקה למספר חלקים ע"פ תכניה. כל אחד מחלקי הנבואה קיבל ביטוי ייחודי. 13-20	הרעיונות המרכזיים בנבואה הובנו מתוך דרך הצגתה, אולם היה מקום להעמקה נוספת. או: הנבואה הוצגה כיחידה אחת, ללא הבחנה בחלקים שונים. 6-12	דרך הצגת הנבואה לא משקפת את תכני הנבואה. 0-5	
	10	הנבואה הוצגה באופן דרמטי, תוך הבעה של רגש. 7-10	הובע רגש במידה חלקית. 3-6	הנבואה נקראה (ולא הוצגה) 0-2 סה"כ	

דוגמא חמישית

נבואה שהוצרכה לדורות – נכתבה, ושלא הוצרכה – לא נכתבה" (מגילה יד ע"א).

בחירה של שתי יחידות נבואיות, מתוך מה שנלמד בכיתה, שהן "נבואה שנצרכה לדורות" עבור התלמיד. לגבי כל אחת מן הנבואות:

- הצגה של הנבואה: ציטוט, הסבר, התייחסות לרעיונות מרכזיים ולביטויים הרטוריים.
- הצגה של מקור נוסף (מאמר עמדה- לא מאמר חדשותי, ראיון עם דמות רלוונטית), המצביע על היותה של הנבואה "נבואה לדורות": המשמעות והחשיבות של דברי הנבואה לדורנו.
- "קול אישי"- מה למדת מן הנבואה, במה היא משמעותית להתבוננות שלך על האירועים העכשוויים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

הערכת יחידת 'פרשנות רש"י רמב"ן'

החל מתשע"ו נלמדת יחידה זו במסגרת ייחודית וניסיונית, הכוללת קורס מקוון לתלמידים ושיעורים בכיתה (בדגם של "כיתה הפוכה").

25 השעות המוקדשות להוראת היחידה יחולקו באופן הבא :

1. 15 שעות מקוונות, בהן תלמידים פועלים בכיתת מחשבים ועוסקים בהכרות עם הפרשנים ועם דרכם הפרשנית, זאת באמצעות השלמת משימות הכוללות קריאת קטעי מידע, צפייה בסרטונים, ושימוש בטכנולוגיות שונות. המידע הנרכש במסגרת זו מהווה הטרמה לשיעור בכיתה.
2. 10 שעות בכיתה, המיועדות לדיון מעמיק על נושאים ושאלות שעלו בקורס המקוון.

הערכת היחידה תתבצע בשילוב של דרכים :

- מבחן עיוני (פנימי).
- תוצר מסכם (מאמר, פוסטר וכד'. התוצר ייבחר ע"י המורים המלמדים).
- הערכת מידת הפעילות ביחידות המקוונות.